

Gabriela Pană Dindelegan

ÎNȚELEPT ȘI MORT
– PARTICIPII CU ISTORIE CONVERGENTĂ –

1. DATELE PROBLEMEI ȘI SCOPUL ARTICOLULUI

Româna, ca și multe alte limbi, nu diferențiază formal participiile verbale de cele adjectivale. Numai sintaxa le poate diferenția¹; vezi diferențe de comportament sintactic între (1a-b), unde participiul are comportament verbal, și (1c-d), unde are comportament adjectival. Uneori, în aceeași utilizare, natura adjectivală și cea verbală coexistă (1e).

- (1) a. El a **apreciat** rezultatele voastre. [+formant în structura perfectului compus]
b. El este **apreciat** de colegi. [+pasiv]
c. Ea este **foarte interesată** de fizică. [+gradare]
d. Premiul s-a oferit studentei **celei mai interesate** de fizică [+gradare]
e. Asta este cartea **cea mai apreciată** de tineri. [+pasiv, +gradare]²

Și, totuși, există două verbe care, în trecerea de la latină la română, și-au diferențiat formal cele două participii (verbele *a înțelege* și *a muri*):

• *înțeles* (participiu verbal – intră în componența formelor verbale compuse: *am înțeles, aș fi înțeles, să fi înțeles, voi fi înțeles*) vs *înțelept* (participiu care a pierdut legătura cu verbul, ajungând să fie utilizat numai ca adjectiv: *persoană înțeleaptă*);

• *murit* (participiu verbal – intră în componența formelor verbale compuse: *a murit, ar fi murit, să fi murit, va fi murit*) vs *mort* (participiu care a pierdut legătura cu verbul; este folosit numai ca adjectiv: *cal mort, speranțe moarte*).

Scopul acestui articol este să analizeze și să compare istoria participiilor celor două verbe, insistând asupra situației pe care corpusul de texte din secolul al XVI-lea o înregistrează.

¹ Vezi și GALR I: 504–508; GBLR: 291.

² Exceptând participiul invariabil din componența formelor verbale compuse (1a), în celelalte ocurențe, participiul este variabil, primind, prin acord, forme de gen și de număr; acordul este o trăsătură care apare în ambele tipuri de utilizări (verbale și adjectivale). În acest sens se spune că participiul românesc este o categorie mixtă (GR, sub tipar).

LR, LXI, nr. 3, p. 312–320, București, 2012

2. ETIMOLOGIA ȘI ISTORIA FORMELOR

În cazul ambelor verbe, româna a moștenit din latină atât forma verbală, cât și forma participială:

înțelege, verb de conj. a 3-a, < lat. *intelligo*, *-ere*, verb moștenit numai în două limbi romanice, română și retoromană (Sala, 1988: 601, Sala, 1998: 52);

înțelept < lat *intellectus*, *-a*, participiul lui *intelligo*, *-ere*, neatestat în latinește ca adjectiv (DA: 785, Ciorănescu, 2002: 428);

muri, verb de conj. a 4-a, < lat. **mōrīre*, formă analogică corespunzătoare lat. clasic *mōrīor*, *mōri*, *mortūus sum* (Pușcariu: 1107, CADE: 1174, REW: 5681, *apud* Ciorănescu, 2002: 530); verbul de conj. a 4-a este panromanice, prezent în nouă limbi romanice (it. *morire*, prov., cat., sp. *morir*, fr. *mourir*, arom. *mor*, *murire*, mgl. *mor*, *muriri*, istr. *mor*; vezi Sala, 1988: 607, Sala 1998: 54; Ciorănescu, 2002: 530);

mort < lat. *mortuus*, *-a*, formă moștenită în șapte limbi romanice (it., port. *morto*, prov., fr., cat. *mort*, sp. *muerto*) – lipsește din sardă și din occitană (Sala, 1988: 607; Ciorănescu, 2002: 522).

Odată moștenite în română, cele două verbe s-au comportat după modelul flexiunii românești, funcționând cu o paradigmă completă. Ca atare, și-au creat și participii regulate (*înțeleș* și *murit*), care, ca majoritatea participiilor românești, cunosc utilizări verbale și adjectivale. Participiile nou-create ajung să se diferențieze de participiile adjectivale primare: *înțeleș* vs *înțelept*, *murit* vs *mort*.

3. SITUAȚIA DIN SECOLUL AL XVI-LEA

Participiile celor două verbe se creează analogic (în cazul lui *a muri*, verb de conj. a 4-a, se creează regulat, după modelul verbelor cu infinitiv în *-i*: *citi* – *citit*; în cazul lui *a înțelege*, de conjugarea a 3-a, forma analogică este oscilantă, variind între o formă de participiu „tare”, cu accentul pe radical (*înțeleș*) și una de participiu „slab”, cu accentul pe sufix (*înțelegut*). În secolul al XVI-lea, sunt înregistrate ambele tipuri de participii, tare (*am înțeleș*) și slab (*am înțelegut*), iar, corespunzător, la perfect simplu și mai-mult-ca-perfect., apar forme încorporând ambele teme (3sg. *înțelease* vs 3 sg. *înțelegu*, *înțeleguse*). În cazul lui *a muri*, verb de conjugarea a 4-a, se înregistrează o singură temă pentru perfectul verbului (vezi *murit*, *muri*, *murise*).

3.1. UTILIZĂRILE FORMELOR PARTICIPIALE ALE VERBULUI *A ÎNȚELEGE*

În secolul al XVI-lea, apar, simultan, trei forme participiale, două „legate” flexionar de verbul *a înțelege*, iar una cu „legătură” etimologică, forme prezente în următoarele ipostaze gramaticale:

● „**înțelept**” apare:

– ca adjectiv variabil, în combinație cu un copulativ (2a-g), ocurent și în vecinătatea mărcilor de gradare (2d); vezi și Coresi, T, 13, 19, 22, 54, 148, 156;

– ca bază în structura unor derivate sufixale postadjectivale: substantivele *înțelepție* < adj. *înțelept* (3a-b) și *neînțelepție* (3c), precum și verbele *a înțelepți* / *a înțelepța* < adj *înțelept* ((3d); vezi și CC₂, 93¹⁹:

- (2) a. „Eu spui domnietale, iară domniia-ta ești **înțelept** și aceaste cuvinte să ții domniia-ta la tine”, DÎR, I
 b. „multu **ești înțeleptu**”, DÎR, XXXII
 c. „că Pătru vodă iaste domnu și om creștin, bun, dreptu, neprepus, dumnezeiescu, cu omenie, **înțeleptu** și, prentre-aceaea, cade-i-să să aibi cinste”, DÎR, LXXXIX
 d. „că te știu că ești **mai înțeleptu** de toți iudeii”, CV, 37¹¹⁻¹²
 e. „după aceaia arată-se muiarea, că **înțeleaptă** era și cu chipu”, Coresi, CC₂, 158¹⁸ (vezi și CC₂, 85²⁰⁻²¹, 137²¹)
 f. „smericiunea ceaia **înțeleaptă** pentru Hristosū”, CC₂, 92⁶
 g. „Când va fi omul puțin greșit și va fi **înțelept** să-i dai bună învățătură [...]. Iară de va fi păcătos și cu puțină minte, să-i dai puțină învățătură”, Coresi, *Pravila*, în *Texte*, 219
- (3) a. „Întru minte să ne venimū și cu **înțelepția** să ne trezvimū”, CC₂, 134⁵
 b. „cu bună **înțelepție** și cu cucerire și cu credință curată”, CC₂, 137¹⁰
 c. „multă **neînțelepție** iaste”, CC₂, 509³⁵
 d. „și cumū scârba **înțelepți** pre elū”, CC₂, 367²⁹.

● „**înțeles**” apare:

– ca participiu invariabil în structura perfectului compus (4a-f);
 – ca adjectiv variabil, prezent și în formă negativă (5);
 – ca supin substantivizat (6a-d); vezi și Coresi, T, 98, 114, 229;
 – ca temă participială în componența perfectului simplu și a mai-mult-ca-perfectului (7).

- (4) a. „*I pa(k)* spui domnietale ca mai marele miu de ce **am înțeles** și eu”, DÎR, I
 b. „noi de toate bine pre rând **am înțeles**”, DÎR, XXXI
 c. „**Înțeles-au** aceasta dom<nul> nostru, împăratul”, DÎR, XXXVI

- d. „măcar **c-au înțeles** măriia lui că Mihaiu voievod totu venitul și prada au luat la sine”, DÎR, XXXVI
 e. „N-ați priceputu, nicăți **înțelesu**?”, Coresi, T, 86^r

(5) „Iară celora amu ce le e cugetul **neînțelesu**”, CC₂, 369²⁹

- (6) a. „ca să fie mai lesne **spre înțelesu** și cătră cetitū”, CC₂, 6
 b. „că pentru **înțelesul** tainei pre elū l-ară urī”, CC₂, 356²²
 c. „Că păgânii nici proroci avea, nici **înțelesulū** lu Dumnezeu”, CC₂, 457²²
 d. „împotriva adevărului și **înțelesului**”, CC₂, 528¹⁸

(7) *înțeleșū*, 1sg. o apariție, *înțelease*, 12 apariții, *înțeleaserâ*, 16 apariții (în Coresi, T);
înțeleșū, pf.s. 1 sg. (CC₂, 383, 390), *înțeleasemū*, pf.s. 1pl. (CC₂, 548) + 28 de ocurențe *înțelēse*, *înțelēserâ* (în CC₂)

● „**înțelegut**” apare:

– ca participiu invariabil în structura perfectului compus (8a-b)
 – ca adjectiv variabil, în relație cu un copulativ (9a-b) sau ca modificator al numelui (9c)

- ca supin substantivizat, purtător de articol enclitic (10a-b)
 – ca temă comună în componența perfectului simplu (11)

(8) a. „Și ne rugăm dumilor-voastre, că **am înțelegut** că ceareți du<mi>le-voastre vamă de pre acei boi”, DÎR, XCVII, Suceava [1593-1597])
 b. „noi amū **înțelegutū**”, CC₂, 62²⁸

(9) a. „ce câtū amu de multe în toate chipuri înțelegături fi-vorū și multe **înțelegute** sântū”, CC₂, 264³
 b. „Și blândețele voastre să fie **înțelegute** tuturorū oamenilorū”, CC₂, 119²⁸
 c. „Iară dentr-altă iaste **înțelegutulū** lucru câ hitleniia și pizma și zloaba întunecă mintea omenească”, CC₂, 501³⁴

(10) a. „și lumina fireei și lumina **înțelegutului** și adevărului”, CC₂, 254¹¹
 b. „Dereptū aceaia, frațilorū, nu **înțelegutulū** auzului nostru să-lū astupămū”, CC₂, 360²⁶

(11) *înțelegu*, 3sg. și pl. – 4 apariții (în Coresi, T).

De observat că forma *înțelept* este singura care se folosește exclusiv adjectival; apariția în formațiile postadjectivale derivate sufixal (*înțelepție*, *a înțelepți* / *înțelepța*) este dovada cea mai clară a funcționării sale ca adjectiv propriu-zis. Celelalte două forme (*înțeles*, *înțelegut*) cunosc atât utilizări verbale (ca participii

invariabile în structura perfectului compus sau ca temă în structura formelor sintetice de perfect simplu și mai-mult-ca-perfect), cât și utilizări adjectivale, cu forme variabile, inclusiv forme de caz primite prin acord.

Faptele conduc la concluzia că, în situația lui *înțelept*, în secolul al XVI-lea, se produsese deja ruperea legăturii dintre forma adjectivală și cea verbală; *înțelept* funcționa în limbă numai ca adjectiv. Un exemplu ca (12), unde, în aceeași frază, circulă paralel *am înțeles*, dar *ești înțelept* este relevant pentru această concluzie:

- (12) „*I pa(k)* spui domnietale ca mai marele miu de ce am **înțeles** și eu. Eu spui domnietale, iară domniia-ta ești **înțelept** și aceaste cuvinte să ții domniia-ta la tine”, DÎR, I.

În secolul al XVI-lea, concurente erau formele participiale asociate paradigmei verbale (*înțeles – înțelegut*). Ca orice participiu românesc, fiecare dintre ele apare și ca participiu invariabil (în structura formelor compuse), și ca participiu variabil. Diferă numai frecvența de apariție: forma participială tare (cu accent pe radical) *înțeles* are frecvență mai mare decât forma slabă (cu accent pe sufix). Se confirmă observația lui Ovid Densusianu a repartiției formelor slabe numai în textele lui Coresi (Densusianu, 1961: 143, 153); vezi și observațiile statistice realizate de Zamfir II (2007: 153–5), care, în afara textelor coresiene, înregistrează, ca și noi, o singură apariție a formei participiale slabe (în DÎR; vezi *supra* (8a)). Totuși, prezența formei slabe în toate cele patru ipostaze, ca participiu invariabil, ca participiu adjectival variabil, ca supin substantivizat și ca temă participială încorporată în structura perfectului simplu și a mai-mult-ca-perfectului permite să deducem că forma de participiu slab nu e deloc „suspectă“, „insolită“, periferică³. Credem că paralelismul celor două forme *înțeles* și *înțelegut* este de același tip cu oscilația unor participii similare de conjugarea a 3-a (*fapt – făcut, învins – învăncut*; vezi Zamfir II, 2007: 127–129, 152–153).

3.2. UTILIZĂRI ALE PARTICIPIILOR VERBULUI *A MURI*

Cele două forme participiale ale verbului *a muri*, „legate” flexionar, respectiv etimologic cu verbul, sunt prezente în următoarele ipostaze gramaticale:

³ Vezi, în același sens, și observația categorică a lui Gheție (1989: 433): „Formele analogice de tipul *înțelegut* nu sunt niște creații ale lui Coresi sau ale colaboratorilor săi, după cum afirmă O. Densusianu, ci fenomene care au circulat în secolul al XVI-lea într-un teritoriu cuprinzând Muntenia și Bucovina”.

Forma *înțelegut* este înregistrată, izolat, și după secolul al XVI-lea, tot în aria muntenească. Apare în secolul al XVII-lea, la Staicu Grămăticul din Târgoviște, în *Lexicon slavo-român: înțelegut-am*; același radical este cuprins și în forma perfectului simplu *înțelegui*, prezentă în traducerea lui *Varlaam și Ioasaf* a lui Udriște Năsturel din 1648 (informațiile privind secolul al XVII-lea ne-au fost comunicate de Alexandru Mareș). Forma *înțelegut* este înregistrată și mai târziu, la Caragiale (apud Hristea 1958: 192: „Ai **înțelegut** unde bătea vorba Tarsiții prioteasa!”, „M-ai **înțelegut** care va să zică?”); este prezentă și în secolul al XX-lea, și tot în partea sudică, în județul Olt (apud Gheție, *art. cit.*: 435). Tot în zona muntenească, este înregistrată cu funcționare adjectivală: *neînțelegut – neînțeleguți* și în DGS, II: 361 (despre copii „neascultător, neînțelegător”).

● **„mort” apare:**

- ca adjectiv variabil, în poziție de nume predicativ (13a-b)
- ca adjectiv substantivizat, purtător al articolului definit sau al altui determinant (14)

- (13) a. „că fiul meu **mort** era și învise”, CC₂, 21¹³
 b. „să fim **morți** păcatului și să fim vii lu Hristos”, CC₂, 69¹⁹

- (14) a. „ca să dea [...] 60 de florinți pentru **mortul** și pentru cei oameni vătămați”, DÎR, CXI
 b. „Cine va vedea **mortul** înviat”, Coresi CC₂, 31³¹

● **„muri” apare:**

- ca participiu invariabil în structura perfectului compus (15a-c) sau a condiționalului perfect (15d)
- ca adjectiv variabil, în poziție de nume predicativ (16a-b):

- (15) a. de au **muri**, DÎR, LXIX, au **muri**, DÎR, CXIII
 b. au **muri**, 3 pl., CV, 69^{F/10}
 c. 3 sg. și pl. au **muri**, CC₂, 77⁸, 81⁹, 97¹⁰, 116³⁶⁻³⁷, 134¹⁸, 136³⁷;
 d. „Doamne, de-ai fi fost cicea, n-ară fi **muri** fratele nostr”, CC₂, 97¹⁵

- (16) a. „suflet **muri** în păcate să-l strige”, CC₂, 386²⁴
 b. „și noi, ce-am fost **muri** în păcate”, CC₂, 199²²⁻²³

Construcția din (16b) poate fi interpretată și ca „formă supracompusă de perfect” (Zamfir II, 2007: 165), cuprinzând una dintre rarele situații de limbă veche cu participiu acordat intrat în componența formelor verbale compuse.

Comparând cele două forme (*mort*, *muri*), se constată că forma *mort* este utilizată numai adjectival (se cuprind aici și situațiile de adjectiv substantivizat), în timp ce *muri* are ambele utilizări: verbală și adjectivală, chiar dacă cea adjectivală (16a) este mai puțin frecventă. În cazul lui *mort*, materialul atestă că, în sec. al XVI-lea, se produsese deja „ruperea” celor două forme (adjectivală vs verbală). Spre deosebire de *mort*, *muri* aparține unei paradigme verbale complete, în cadrul căreia forma de participiu are caracteristicile generale participiilor românești: utilizare verbală și adjectivală.

4. UTILIZĂRILE DIN ROMÂNĂ ACTUALĂ

● **Verbul inacuzativ a muri** își folosește participiul numai cu valoare verbală (intră în structura formelor verbale compuse). Se deosebește, astfel, de comportamentul curent al verbelor inacuzative⁴, în sensul că nu-și adjectivizează participiul (*om

⁴ Inacuzativele, ca și tranzitivele, dar spre deosebire de inergative, își adjectivizează participiul, adjectivizarea participiului fiind unicul test sintactic românesc pentru distingerea celor două subclase de verbe intransitive (vezi GBLR: 282).

murit, *pisică murită). Locul participiului adjectival este ocupat de vechiul adjectiv participial latinesc (*om mort*, *pisică moartă*), iar, în stilul înalt, de participiul adjectival al sinonimului neologic *a deceda* (*om decedat*). Motorul de căutare google indică 2 apariții ale sintagmei *murite de foame* vs 293.000 de apariții ale sintagmei corespondente *moarte de foame*.

Această utilizare a formei *mort* vine să refacă o paradigmă de mult apusă, atrăgând adjectivul *mort* într-un tipar de folosire tipic participială (vezi *infra*, tabel).

Ca abstract postverbal, se folosește substantivul moștenit din latină *moarte* și, mult mai rar, supinul substantivat *muritul* (motorul de căutare Google indică, pentru *muritul*, 12.000 de apariții); este unul dintre puținele verbe care acceptă greu, în limba actuală, infinitivul lung: ?*murirea* (totuși, sistemul de căutare Google indică 8000 de rezultate; mult mai frecventă este forma negativă *nemurirea*).

● **Verbul tranzitiv a înțelege** are o paradigmă completă, incluzând și forma participială *înțeles*, cu ambele utilizări, verbală și adjectivală. Ca participiu adjectivat al unui verb tranzitiv, apare cu valoare pasivă, atât în forma afirmativă (17a), cât și în cea negativă (17b); nu se folosește cu valoare activă (18a). Absența unui participiu cu sens activ poate fi suplinită de adjectivul cu origine participială *înțelept* (18b):

- (17) a. cursuri bine **înțelese**, măsuri insuficient **înțelese**;
b. Se crede **neînțeleasă**.

- (18) a. *om **înțeles** „care înțelege”;
b. om **înțelept** „care înțelege multe”.

VERB	PARTIDIPIU VERBAL	PARTIDIPIU ADJECTIVAL
<i>a înțelege</i> (verb tranzitiv)	<i>înțeles</i> (au <i>înțeles</i>)	<i>înțeles</i> – <i>înțeleasă</i> (lecție <i>înțeleasă</i>)
<i>a muri</i> (verb inacuzativ)	<i>murit</i> (au <i>murit</i>)	∅ (*om <i>murit</i> ; atras <i>mort</i>)

Ca abstracte postverbale, folosește, paralel, infinitivul lung *înțelegerea* și supinul substantivat *înțelesul*, în construcții care tind să se specializeze semantic (vezi (19) vs (20)); supinul substantivat se utilizează mai frecvent ca substantiv concret, numărabil (20), în timp ce infinitivul lung (19) are utilizare de abstract verbal:

- (19) **înțelegerea** situației;
(20) **înțelesul** cuvântului „semnificație, sens”.

5. CONCLUZII

În secolul al XVI-lea, pentru ambele verbe, se produsese deja scindarea formei adjectivale de cea verbală; formele moștenite *înțelept* și *mort* nu mai făceau parte din paradigma verbală, funcționând numai ca adjective.

În secolul al XVI-lea, circulă, cu toate utilizările proprii participiilor românești, și participiile analogice ale celor două verbe (*înțeleș, murit*). În cazul lui *a înțelege*, verb de conjugarea a 3-a, sunt înregistrate câte două forme participiale analogice (*înțeleș / înțelegut*). Apariția formei slabe în toate cele patru utilizări (ca participiu invariabil, ca participiu adjectival variabil, ca supin substantivizat și ca temă participială încorporată în structura perfectului simplu) este dovada cea mai clară că forma de participiu slab nu e deloc periferică. Oscilația între forma tare a participiului și forma slabă caracterizează și alte verbe de conjugarea a 3-a din epocă.

Evoluția convergentă, până la un moment dat, a formelor participiale ale celor două verbe are și aspecte care le diferențiază. În absența unui participiu adjectival de la verbul *a muri* (*om murit), vechiul participiu *mort* este atras în locul rămas neocupat, refăcându-se, măcar ca funcționare, o paradigmă de mult apusă. Spre deosebire de *a muri*, verbul *a înțelege* are capacitatea de a-și adjectiviza participiul, astfel că cele două forme *înțeleș* și *înțelept* coexistă fără legătură paradigmatică între ele.

CORPUS

Coresi, Diaconul Coresi, *Cartea cu învățătură* [1581], publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, București, Atelierele Grafice Socec, 1914.

Coresi, T, Coresi, *Tetraevanghelul* [1561]. Editată de Florica Dimitrescu, București, Editura Academiei Române, 1963.

CV, *Codicele Voronețean* [1563–1583]. Editat de Mariana Costinescu, București, Minerva, 1981.

DÎR, *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru, Introducere de Alexandru Mareș, București, Editura Academiei, 1979.

Internet.

Texte, Ion Gheție (coord.), *Texte românești din secolul al XVI-lea*. I. *Catehismul lui Coresi*, II. *Pravila lui Coresi*, III. *Fragmentul Teodorescu*, IV. *Glosele Bogdan*, V. *Prefețe și epiloguri*, Editura Academiei, 1982.

BIBLIOGRAFIE ȘI DICȚIONARE

Ciorănescu, 2002, A. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*. București, Saeculum I. O. DA, Academia Română. *Dicționarul limbii române*. (1913–1948). București, Socec, Universul, Monitorul Oficial.

Densusianu, 1961, O. Densusianu, *Istoria limbii române*. I, II, J. Byck (ed.) București, Editura Științifică.

DGS, Maria Marin (coord.), *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. II, Editura Academiei Române, 2010.

Embick, 2004, D. Embick, *On the Structure of Resultative Participles in English*, în *Linguistic Inquiry* 35, 3: 355–92.

GALR, Valeria Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române*, I–II, Editura Academiei Române, 2008.

GBLR, G. Pană Dindelegan (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

- GR, *The Grammar of Romanian*, Edited by Gabriela Pană Dindelegan, Oxford University Press, sub tipar.
- Gheție, 1989, I. Gheție, *În legătură cu formele analogice înțelegut, înțelegui, înțelegusem*, în SCL, XL, nr.5, 433–5.
- Hristea, 1958, Teodor Hristea, *Elemente regionale în limba operei lui I. L. Caragiale*, în „Contribuții la istoria limbii literare în secolul al XIX-lea”, vol. al II-lea, p. 191–230.
- Papahagi 1963, T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân: general și etimologic*. București: Editura Academiei.
- Rivière, 1990, N. Rivière, *Le participe passé est-il verbe ou adjectif?*, în *Travaux de linguistique et de philologie* 28: 131–69.
- Sala, 1988, M. Sala (coord.), *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Sala, 2006 [1998], M. Sala, *De la latină la română*. București, Univers Enciclopedic.
- Zamfir II, 2007, D. M. Zamfir, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea – al XVII-lea)*, București, Editura Academiei Române.

ÎNȚELEPT AND MORT,
TWO PARTICIPLES WITH CONVERGENT EVOLUTION

(Abstract)

The author aims at analyzing and comparing the history of two participial forms inherited from Latin – *înțelept* ‘understand’ (the participle of the verb *intelligo*, -*ĕre*) and *mort* ‘die’ (the participle of the verb *mōrīor*, *mōri*, *mortūus sum*). In the transition from Latin to Romanian, these participles lost the inflectional connection to the corresponding verbs, which led to their exclusively adjectival usage. In Romanian, the aforementioned verbs have developed a complete paradigm and created regular analogical participle forms (*înțeleș / înțelegut* and *murit*). The newly created participles came to differentiate from the primary adjectival participles: *înțeleș / înțelegut* vs. *înțelept*, *murit* vs. *mort*. The author insists on the usage and relationship between the participial forms (inherited and analogical) in the 16th century texts.

Cuvinte cheie: participiu moștenit, participiu analogic, participiu adjectival, participiu verbal, forma tare vs forma slabă a participiului, latină, limba secolului al XVI-lea, limba actuală.

Keywords: inherited participle, analogical participle, adjectival participle vs. verbal participle, strong form vs. weak form of the participle, Latin, 16th century language, nowadays language.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie, nr. 13
Universitatea din București. Facultatea de Litere
Str. Edgar Quinet, nr. 5–7*